

BLEGOŠ IN KRAJI POD NJIM

(V počastitev 50-letnice organiziranega planinstva na loškem območju)

Blegoš je loški Triglav. Kot mogočen čok se dviga med Poljansko in Selško dolino. Z njegovega plešastega vrha je obsežen razgled. Z vseh strani vodijo k njemu poti in steze, iz Podpulferce tudi cesta, tako da se lahko z avtom pripelješ prav pod njegov vrh. Kljub mnogim pokrajinskim lepotam in zanimivostim krajev v njegovem vznožju je pa turistom in tudi mnogim Ločanom le malo znan. Sicer je prav Blegoš v naši književnosti tako lepo opisan kakor malokatera gora na slovenskih tleh. Tu mislim na Tavčarjev opis poti, ki sta jo hodila Janez in Meta v »Cvetju v jeseni«. Toda v Planinskem vestniku, ki šteje v l. 1936 že svoj 36. letnik, je o Blegošu le malo govora. Vilko Mazi je l. 1926 napisal članek »Blegoš z zapadne strani«, kjer piše, kako je hodil nanj iz Kopačnice in čez Leskóvico. V letniku 1933 je dr. Jakob Prešern, bivši loški sodnik, opisal Blegoš in njegovo okolico v duhovitem potopisu »Iz Podbrda v Skofjo Loko«. Za Tavčarjem najbolj pristržno piše o Blegošu mladi slavist Janez Dolenc s Četene ravni, ko v Planinskem vestniku l. 1952 v spisu »Zadnja pot na Blegoš« obuja spomine, kako sta z osemdesetletnim lovcom in drvarjem Tinačem hodila tisto klasično Tavčarjevo pot čez Žetino in Črni kal na vrh in nazaj. Dolencev potopis ne razodeva samo osebnega občutja za lepoto domačije vnetega izobraženca-domačina, ampak razkriva tudi njegovo globoko poznavanje domače pokrajine in ljudi. Že leto dni prej (Planinski vestnik 1951) je Janez Dolenc navedel v članku »Ljudsko izročilo o Blegošu« zanimive stvari, ki jih ljudstvo pripoveduje o tej gori in krajih pod njo.

Razen teh opisanih je še mnogo drugih zanimivih dostopov na Blegoš, ki so le malo znani. V juliju 1956 sva z ženo šla po najbolj razgledni poti, ki drži iz Hotavelj čez Malenski vrh, vrnila sva se čez Čábrače. Ker nisva prišla do vrha, sva napravila naslednji teden turo nanj iz Hotavelj skozi Volako in dalje skozi Potok v Selško dolino. Obe sta zelo strmi, a lepi in zanimivi.

Ko sva stopila v Hotavljah (412 m, 219 preb.) iz avtobusa, so naju kažipotne table opozorile, da je v bližini kamnolom marmora, da se stranska cesta cepi na 19 km oddaljeno Cerkno in naprej na Log (23 km), kjer sta bolnica Franja in prostor za camping, na Blegoš pa gre štiri ure dolga pot, ki jo je zaznamovalo PD Cerkno. Ker sva imela namen ne samo obiskati Blegoš, ampak tudi spoznati kraje Loškega pogorja, sva pustila vnemar markirano pot in sva za prvo hišo zavila na desno vkreber ter se vzpela na sleme, ki se zložno dviga od Poljanščice do Malenskega vrha. Svet je rahlo napet. Tanke ploščice, ki se krušijo v zasekah ob poti, kažejo, da

je ta hrbet zgrajen iz glinastih skrilavcev, ki so se usedali na dnu karbonskega morja pred približno 250 milijoni let. Na glinastih tleh se dviga iz grape smrekov in jelov gozd, vmes raste mnogo kostanja, kot podrast pa borovničevje, praprot in grmovje. Na slemenu, kjer je na položnejših tleh preperelina debelejša, so travniki in njive. Nad potjo ruva ženica praprot, ki sili v njivo pšenice. S strme jase, porasle z mahom in brezami, gledajo črne odprtine bunkerja, ostanek nekdanje »Rupnikove linije«. Bunkerji se kar vrstijo po slemenu. Kadar se izvije pot iz gozda, se odpira vedno lepši razgled. Onstran Hotavelj stojita hriba Bela in Slajka. Nad kratkimi gozdnatimi grapami ležijo na njih samotne kmetije, položene na položne terase, nad njimi štrlijo koničasti vrhovi. Nad hrbtom Srednjega brda se dvigajo piramidaste Makóvice (918 m). Pod njimi se vije cesta na Cerkno po tesni dolini Kopačnice, kjer imajo pri Toplicah zajet izvir s stalno temperaturo okrog 18° C. Tja so se hodili kopat že v freisinskih časih. Iz listin je razvidno, da je bil Topličar oproščen desetine, ker je imel opravka z obiskovalci toplíc. Ob Poljanščici se vidi razširjena dolina pri Pógari, nad njo se vleče Koprivnik, na južni strani se razprostira široko uravnani Žirovski vrh, na polici v njegovem pobočju se beli zaselek Kladje. Iznad ravne Dobre pri Gorenji vasi pozdravlja grič Sv. Urbana, za njim se zajeda proti Lučinam dolina Brbóvnice. Med mnogimi vrhovi Polhograjskega hribovja se posebno očitujeta planotasta Pasja ravan in ostri Tošč. Povsod se kažejo kmetije in cerkvice. Pred nama pa se vse bolj veča Blegoš, čim bliže mu prihajava. Prav tako so vedno višji tudi njegovi sosedge Koprivnik, Mladi in Stari vrh. Na zahodni strani se kažejo nad Leskovicó in Robidnico Črni vrh, Počanska gora in Porezen, še dalje Kojca.

Prva vasica na slemenu nad Hotavljami so Hlavče njive (650 m, 48 preb.). Naselje stoji na dveh prisojnih terasah. Marsikje visijo nad kolovoz češnjeve veje in vabijo s sladkim sadom. Zdaj nagneš vejo tu, zdaj tam

Gorenja Zetina z Blegošem v ozadju. Foto Fr. Planina

in jo obereš. Ves dan ista skušnjava! To leto so češnje zaradi deževne pomladi izredno pozno dozorele. Le malo je hrustavk, ves dan sva naletela le na nekaj žlahtnejših sort, večina je navadnih hribovskih češenj, drobnejših, svetlordečih, prijetno sladkih. Više gori so celo divje češnje, ki jih obirajo le ptice. Čudno, da ni bilo v teh krajih nobenega sadjarskega učitelja, ki bi vpeljal boljše sorte, da bi šle na mestni trg, namesto da jih porabljajo samo za kuhanje žganja in sušenje! Koliko več bi prinašale dohodkov!

Po odprtem slemenu gre kolovoz proti Brdom. Na

levi je odprt pogled v Logarjevo grapo, po kateri teče Logarščica izpod Zetine. Onstran grape je na najnižjo Blegošovo polico prilepljena vas Čabrače. Nad rdečimi strehami se dviga pobeljena cerkvena iz l. 1723, kot da hoče uiti iz vasi v gozd. Za prvimi hišami Gorenjih brd (736 m, 78 preb.) naletiva na široko cesto. V velikem ključu zavija skozi Dolenja brda (685 m, 83 preb.) v vzhodno pobočje slemena, se tu razširi in konča. Na cestnem kamnu je vklesano 3.865 km. Toliko je ceste od Gorenje vasi. Zgradili so jo v stari Jugoslaviji v zvezi z utrdбами, ki naj bi varovale ta obmejni pas. Nekaj korakov vstran zija v hribu velika obokana odprtina, iz nje teče voda; videti je kot železniški predor. Le nekaj časa vidiva betonski obok, potem izginja v temno notranjost. Koliko dela in materiala so stale te utrdbe, pa niso prišle nič v poštev! Spomenik napačnih računov! Beograjska topografska karta in uradni imenik krajev imata imeni Gorenje in Dolenje brdo. Ljudje pa govorijo o Gorenjih in Dolenjih brdih, prihajajo z Gorenjih brd, gredo v Dolenja brda. Brda imenujejo ta srednji del slemena in obe vasi. Sedaj, ko so vsi uradni posli v rokah ljudskih odborov, bi morali vendar že prisluhniti domači govorici in imenovati kraje tako, kakor jih imenujejo domačini, ne pa tako, kakor so jih zapisali oficirji, najprej dunajskega, potem pa beograjskega vojno-geografskega inštituta.

Na hiši v Gorenjih brdih se pojavijo markacije. Markirana pot pride z desne iz Gorenje vasi čez Prétovč in gre na Blegoš. Torej imajo markacije in midva isti cilj. Zato se ravna po njih. Pot se polagoma spušča na uleknjeni hrbet med Brdi in Malenskim vrhom, posejan s travniki in njivami. Tu mora biti pozimi dobra smuka! Ob poti rastejo češnje, ponekod macesni. Kmetije imajo že tablice: Malenski vrh. Pri Andreju pride na prag mati, ob njej se prikazujejo glavice šestih otrok. Najmlajši ima po starem očetu ime Andrej. Vseh otrok je trinajst. Dva sta pri vojaki, dva sta že odslužila vojaški rok in sta nekje v službi. Tu pod Blegošem je še mnogo številnih družin, ki so pravi rezervoar našega zdravja in moči. Mišlim na Tavčarjeve »Slike iz loškega pogorja«. Kako skromno so še pred 50 leti živeli naši hribovci in kako težko so se otroci prebijali v življenje! Zdaj gredo v Poljane v gimnazijo in v mesto v tovarno ali v obrt. Pred vasjo sva srečala dve kmečki dekleti, ki sta šli od obiranja češenj. Ena je bila v kratkih hlačkah kot bi prišla iz mesta. Hrana se je izboljšala, ne jedo več samo soka, kaše in medle z jamico masti v sredi. Iz mnogih hiš slišiš radio, marsikje so bolj poučeni o dogodkih po svetu kot v mestu. In vendar! Ali ne bo vedno manj takšnih družin kot je Andrejčeva v Malenskem vrhu? Tudi pri sosednji kmetiji pri Kóvnikarju nama povedo, da je sin Vinko v Ljubljani »v štacuni«, zraven pritrdijo »saj ga gotovo poznate?«, ko presojajo vse po svojih razmerah. Glavni del vasi Malenski vrh (705 m, 89 preb.) stoji na širokem prevalu med dolino Ločilnice in Logarjevo grapo. Vse hiše so zidane, enonadstropne. Najslabša med njimi je šola. Pred šolo je zidano staro znamenje z lesenim baročnim kipom in freskami loškega slikarja Antona Tuška, ki je delal v drugi polovici 18. stoletja. Markacije drže najbrž pod Goro proti Zetini, midva jih nisva videla. Večkrat sva ugotovila, da jih tu okoli Blegoša ravno na odcepih in križiščih ni, namesto da bi bile tam bolj goste. Spremljal naju je fant iz vasi, ki je šel s košem češnje obirat. Domačini malokdaj vedo za markacije, ker jim pač niso potrebne. Pred neko hišico smo naleteli na možakarja, ki je pobiral češnje s kupa gnoja, nad katerim stoji visoko češnjevo drevo. »Sem na

mehko priletel,« je rekel, ko je opazil, da začudeno gledamo njegovo ravnanje. Saj jih skuhajo za žganje! Ker ni bilo več markacij in se je od Blegoša potegnil črn oblak, sva se obrnila in šla čez Jázbine na Goro. Jázbine stoje na ozki polici v južnem slemenu Malenskega vrha (1050 m) v višini 690 m. Vrsta zidanih hiš se podaljšuje v vrsto kozolcev z zidanimi belimi stebri, tako da se zdi vas od daleč velika, v resnici so samo tri kmetije. Pod vasjo ležijo v sončnem bregu njive, nad njo se pno senožetji v strmo Goro. Pot se hitro dviga najprej skozi gozd, potem nad senožetji, od koder se odpirajo lepi pogledi na vse strani. Globoko pod strmimi senožetji stojita na terasah druga pod drugo Gorenja in Dolenja ravan (v poljanski izgovorjavi »rovan«), pod njima grapa Logarščice. Tam doli nekje mora biti tisti tolmun Karlovšice, kjer sta Janez in Meta iz »Cvetja v jeseni« lovila veliko, staro postrv. Onstran grape je v pobočju Blegoša prostrana polica, rahlo nagnjena proti Čábračam. Hudourniki so jo razrezali v več kosov. Na najvišjem stoji vasica Jelóvica v višini 900 m. Nad temi policami se strmo dvigajo gozdnata pobočja Blegoša, ki je od tu videti že čisto blizu. Najlepši je seveda razgled z vrha Gore (985 m). Tam stojita še dve hiši, ki spadata pod Jázbine, in znamenita cerkev v nizkem obzidju. Od tod vidiš vse Loško pogorje pa še daljno pokrajino tja čez Tri kralje do Trnovskega gozda in Snežnika, Idrijsko hribovje in Cerkljansko. Pred cerkvijo je mehka trata. Tu sem je Tavčar postavil tisti junaški prizor v »Cvetju v jeseni«, ko se Janez spopade s Posavčevimi fanti in jih naklesti ter s tem vzbudi odkrito občudovanje ljubljene Mete. Cerkev na Gori je pravi muzej našega podeželskega cerkvenega baroka in se da v marsičem primerjati s crngrobsko in bivšo dražgoško cerkvijo. Obiskovalec z zanimanjem ogleduje te naše cerkvice, ki so jih gradili v časih, ko so se umetniki lahko uveljavljali samo v delu za cerkev in je ljudstvo doživljalo umetnine predvsem v cerkvah. Posebno na loškem ozemlju se je cerkvena umetnost razvijala, najbrž pod vplivom škofje oblasti. Skozi stoletja so rodovi krasiли te hrame umetnosti z deli različnih mojstrov, med katerimi so prav na tem ozemlju nastopali tudi domači slikarji od Jerneja iz Loke do umetniške družine poljanskih Šubicev.

Glavni oltar na Gori iz l. 1788 je prava rezbarska mojstrovina. Nekateri stebri so spiralasto odebeljeni in okrašeni z ovijajočo se trto in grozdom, drugi so tako izrezljani, da jih sestavlja samo gosta mreža listov, skozi katero se vidi izvotljena praznina. Povsod je polno okraskov. Pozlačeni kipi stoje v treh nadstropjih. Tudi manjša stranska oltarja sta »zlata«. V enem je slika sv. Andreja, delo Alojzija Šubica iz l. 1892, v drugem sv. Tomaža, delo Štefana Šubica iz l. 1881. V ladji je še četrti »zlati« oltarček. Prezbitelj ima na svodu lepo štukaturo z letnico 1703. Na slavlolu so vzdani trije kamniti kipi iz prvotne gotske cerkve. Tam stojita letnici 1705 in 1891. Tudi prižnica je baročna rezbarija, na njej so trije cerkveni očetje, na vrhu pa lesen trak s slabo čitljivim napisom: 1868 Vera Upajne Lubezen P.S.

Ob trati pred cerkvijo stoji Mežnarjeva hiša. Kozolca ob njej sta pokrita še s slamo. Vodo dobivajo iz kapnice. Vse to kaže, da je tu gori revnejši svet. Zakaj? Malenski vrh (1050 m) z Goro, ki kot nekaj pomol širli iz njegovega slemena, je že apnenčast svet. Južno in vzhodno od njega je ozemlje, kakor smo na poti že videli, zgrajeno iz starih skrilavcev, ki bolje preperevajo, dajejo več zemlje in držijo vodo na površju. Zato so njegovi položnejši deli bolje obdelani in maseljeni. Nasprotno je v apnen-

častem in dolomitnem svetu. Zemlja je tanjša, vode je manj, življenje je težje in naseljenost je redkejša. Gora v Malenskem vrhu je zelo pripravna postojanka, da si razgledamo pestri svet Loškega pogorja, saj imamo pred seboj na severni strani vse njegove glavne vrhove od Blegoša do Lubnika, okoli in okoli pa živahno oblikovano hribovsko ozemlje, razjedeno po globokih grapah in razkosano v razna slemenena in police. Vsa ta pestra pokrajina od vrhov do doline leži pred nami kot na dlani. V davnini pred več milijoni let, ko je v srednji Evropi še valovilo Panonsko morje, je bil na ozemlju današnjega Loškega pogorja

Sistem teras v Blegoševem pobočju od Izgorca do Jelovice.
Foto Fr. Planina

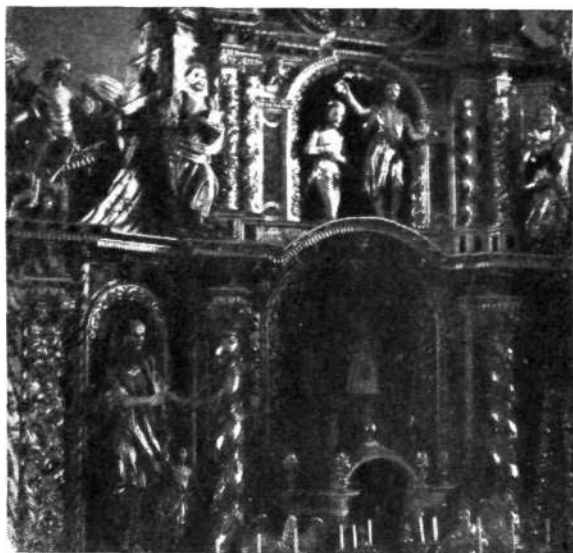
že kopni prag. Planotasti položni vrh Blegoša je ostanek davnega razvodnega slemenena. Na jugozahod in severovzhod od slemenena so se širile ravnine. V Blegoševem pobočju vidimo njihove ostanke kot police pri zaselku Jelóvici med Čabračami, pod Starim vrhom pa v policah, kjer stojita vasiči Podvrh in Četena ravan. Čim dalje od razvodnega slemenena so tekle vode, tem večjo moč so imele in bolj so se zajedale v globino. Zato so ob glavnem slemenenu ostali visoki vrhovi in so se ohranile mlade apnenčaste in dolomitne plasti, v Blegošu tako imenovani glavni dolomit, ki izvira iz mlajše triadne dobe izpred več ko 150 milijonov let, v vrhovih Koprivnika, Mladege in Starega vrha ter Lubnika pa teh skladov ni in so ostale le plasti tako imenovanega školjkovitega apnenca iz starejše triadne dobe. V bivšo ravnino so vode zajedale svoje doline in jih poglabljale, ko se je glavno sleme počasi dvigalo v višino. Kadar pa je to dviganje zastalo in je sleme dolgo dobo mirovalo, je ponehala moč tekočih voda in takrat se niso več zajedale v globino, ampak so dolino uravnnavale. Ker se je to večkrat menjavalo, so vode zdaj zajedale nove grape in doline, zdaj spet uravnnavale dno dolin. Ostanke dna nekdanjih dolin se vidijo kot terase v pobočjih ali kot položni pomoli med grapami. Približno ista višina teh teras nam kaže, kje so ostanke dna iste doline. Tako sta n. pr. ostanke istega dolinskega dna terasi pri Studorju in pri Gorenjih Brdih, — pri Dolenjih Brdih in pri Dolenčicah, — pri Zakobiljeku in Lomu ter pri Podborštu nad Poljanami. Med ostanke dna teh starejših dolin so pa vrezane vedno mlajše in vedno globlje grape in doline. Najmlajše terase spremljajo Poljanščico le nekaj metrov nad njeno gladino. (Beri članek Fr. Planine »Kako je nastala loška pokrajina« v 1. letniku Loških razgledov! Dr. Svetozar Ilešič je v svoji razpravi »Škofjeloško hribovje«, Geografski vestnik 1938, podrobno opisal oblike in razvoj vsega Loškega hribovja.)

Z Gore sva šla po vzhodnem pobočju Malenskega vrha, kjer so njive, in skozi gozd na severno stran strmo navzdol. V vsem pogorju še dobro uspeva pšenica, sejejo pa tudi mnogo ovsa in ječmena. Važen pridelek je seveda krompir. Na nekaterih krajih sva videla tudi bob, nekje njivo cvetoče cikorije. Poleg češenj je mnogo orehovih dreves. Ker ima pokrajina prisojno lego in je dvignjena nad dolino, kjer včasih leži megla in mrzli zrak, marsikateri pridelki, posebno češnje in orehi tu bolje uspevajo kot v dolini. Kmet si seveda prizadeva, da bi za lastno porabo pridelal čim več različnih pridelkov. Treba bi bilo dognati, za katere kulture so najbolj prikladna tla in podnebje in tem dajati prednost. Gotovo bi bilo treba bolj upoštevati sadjarstvo in živinorejo. Še nedavno so povsod redili ovce. Zdaj je ovac manj, pa več goveje živine. Vendar ima še mnogo hiš po nekaj ovac zaradi volne za domačo uporabo. Skoro vsaka hiša ima tudi konja. Precej zaslužka daje delo v gozdovih. Žag in mlinov je po grapah le malo ostalo.

Na severno stran se Malenski vrh globoko zniža do prevala Hlevišče (865 m). Čez preval gre markirana pot iz Poljan in Javorjev na Blegoš. Nad Hleviščem se dvigajo že pobočja glavnega slemenca. Stari vrh (1205 m) kaže velike zaplate strmih trat in skalovja, posledice gozdnega požara. Mladi vrh (1370 m) je zelo gozdnat, Koprivnik (1389 m) je pa na to stran pokrit s senožetmi. Ker je bilo že pozno popoldne, sva se obrnila proti Loški koči pod Starim vrhom. Kmetije nad Hleviščem spadajo že h Gorenji Žetini. Po vsem pogorju od planot nad Idrijco do Sorškega polja so hiše cerkljansko-škofjeloškega tipa, zidane, velike, nadstropne, z vrstami oken. Občudovala sva Vóglarjevo hišo, ki je prenovljena, ima elektriko nad vhodom, v veliki novi stavbi je spodaj hlev, zgoraj pod, na podu lepa nova polkna z vdelanim steklom, zraven zidan svinjak in dalje dvodelni kozolec z zidanimi stebri. Tudi pri sosednji Brinovčevi kmetiji je hiša nova in velika, okrog nje pa mogočna gospodarska poslopja. Prodaja lesa je večini kmetov omogočila, da so stavbe popravili, vstavili velika okna s šipami v celem, napeljali elektriko, nabavili radio itd. S tem so dodobra popravili posledice vojne. Skoro nikjer ni več videti tistih ljubkih majhnih, zamreženih oken, kar zmanjšuje idilično zunanost hiš, a napravi motranost bolj svetlo in udobno. Mlin, ki spada že v vas Podvrh, je opuščen. Fant, ki je šel za kosca v Martinjvrh, je pripovedoval o tragični usodi Mlinarjeve družine med vojno. Mlin so Nemci zažgali. Iz gorečega mlina so se slišale eksplozije, ker je bila tam spravljena municija za partizane. Zato so Nemci družino polovili, zaprli v hišo in še to zažgali. Ostala sta le dva najmanjša otroka, ker sta bila pri sosedu. Hiša je sedaj obnovljena, mlina ni več, osirotela sinova pa obiskujeta gimnazijo v Loki.

S poti so lepi pogledi na Javorje (695 m, 172 preb.), ki stojijo na policah niže doli. Vas Podvrh (906 m, 33 preb.) ima polje skoro na ravni, precej veliki terasi pod Starim vrhom. Strgarjeva hiša ima na vzhodnem pročelju približno 3 m dolgo in 1,5 m visoko fresko, delo Jerneja iz Loke, ki je v elegantni risbi in barvi predstavil tri svetnike. Po golidi je lahko spoznati vitko postavbo sv. Florijana. Na južni steni hiše je manjša freska, ki je pa prevlečena z močnimi barvami. Zraven je naslikana letnica 1887. Kdo ve, kateri »umetnik« jo je restavriral. Veje jo tako zakrivajo, da ni mogoče ugotoviti, kaj predstavlja. Od Podvrha dalje gre markirana pot čez glinasti teren, ki drsi v usadih navzdol. Zato je pot vsa porušena, blatna in ponekod

podložena z vejevjem. Pot se dviga v gozd, tako da ostane Četena ravan (914 m, 36 preb.) pod njo in vidiš zviška njene nove rdeče strehe in staro cerkvico. V njej je naslikal freske Jernej iz Loke v prvi polovici 16. stoletja. Slikar Jernej je bil zelo plodovit. Poslikal je mnogo cerkva, med drugimi na Suhi, Gódešiču, pri Sv. Andreju in Sv. Ožboltu, v Brodeh, v Vrbi na Gorenjskem, pri Sv. Janezu v Bohinju in pri Sv. Danijelu v Volčah, kjer so pa freske že uničene. V Četeni ravni se je l. 1840 rodil Gregor Krek, slavist in univ. profesor v Gradcu, oče Gojmira Kreka, pravnika in glasbenika. Dolenčice, ki jih

Del baročnega oltarja na Gori. Foto Fr. Planina

vidimo niže doli, so rojstni kraj Antona Ažbeta, slikarja, organizatorja slavne münchenške slikarske šole, učitelja naših impresionistov in mnogih tujih umetnikov. Koliko kulturnih delavcev so dale naše hribovske vasi domovini in tujini! Ali je nudila pokrajina ali mešanje domačinov z novimi naseljenci toliko življenjske moči našim ljudem, da so iz hribovskih koč našli pot na univerzitetne katedre?

V Loški koči (1102 m) pod Starim vrhom sva bila prav dobro oskrbljena. Pa tega ne bom opisoval. Pojdite in preskusite sami! Drugo jutro sva obirala isto pot nazaj proti Gorenji Žetini. Pod prevalom Brdom (1143 m), kjer pride blegoška cesta izza Mladega vrha na južno pobočje Koprivnika, naju je močen šum opozoril, da nekje pada voda v slapovih. Nad senčno gozdno potjo, ki napravlja tu velik zavoj, je v gozdu apnenčast pečevnat prag, vanj so zajedene majhne tesni Slatuškega potoka, ki pada v brzicah, v gozdu pod potjo se pa po treh zaporednih skokih poganja čez pečevje kakih 40 m globoko v ozko grapo. Zaradi strmin je dostop pod slap precej težaven. Na naslednjem ovinku pada voda v prostem curku čez Ransko peč v tolmunček tik ob poti. Ta slap imenujejo Pod Ransko. Za prvega sva spraševala v Gorenji Žetini, pa sva le s težavo zvedela ime: Slatuški potok. Mladim ljudem ni več mar za značilna ledinska imena, neznana so tudi gospodinjam, ki se primožijo iz drugih vasi s poljanske ali selške strani. Čudno se mi zdi, da pozabljajo ta imena, saj jih vendar potrebujejo, ko hočejo označevati njive, senožeti, gozdove, dele gora, vode in podobno. Če bo šlo tako naprej, bomo izgubili velik jezikovni zaklad. Treba bi bilo pri starih ljudeh zbrati ledinska imena, dokler je še čas.

Pogled na glavni zaselek Gorenje Žetine (960 m, 99 preb.) je zelo lep, ko se ji pot približuje od slapa Pod Ransko. Gruča poslopij je razgrnjena po prisojnem hrbtu, obdana od raznobarvnih progastih njiv in svetlozelenih senožeti, okrašenih s šopi macesnov in češnjevih dreves. Zemlja dehti v

poletnem dopoldnevu, s strmin Koprivnika odmeva klepanje kos, za vasjo se dviga mogočno ozadje širokega Blegoša, ki se dostojanstveno odeva v temno zelenje jelovih gozdov. Ni čuda, da si je Tavčar v »Cvetju v jeseni« tu zamislil svoje Jelovo brdo, kraj pristrčnih doživetij in idilične ljubezni!

Preko sveže pokošenih senožeti in skozi bukov gozd pride pot na Črni Kal (1107 m). To je stari prehod med poljansko in selško stranjo, ki ga Tavčar opisuje v »Cvetju« in v »Visoški kroniki«. Na jasi stoji gozdarska hiša. Na križišču cest bereš s spominske plošče, da »se je na tem mestu zadrževala julija 1942 grupa partizanskih odredov na svojem slavnem pohodu na Štajersko«. Ploščo je postavil Okrajni odbor Zveze borcev NOV Kranj. Tablice kažejo markirane poti v Javorje, Poljane, v Loško kočo (2^b) in v Dom na Lubniku (4^b). V gozdu na severni strani je zelo mrzel studenec. Poti držijo tudi v Logarjevo grapo na jug, v Potok na sever. Blegoška cesta, ki prihaja iz Loke, se tu razcepi. Prvi krak gre po severnih pobočjih Blegoša na Murove tik pod Blegoško planino, drugi po vzhodnem bregu na Prvo ravan. To ubereva midva. Cesta ni zvožena, vendar kar dobra in trdna. Enakomerno se vzpenja skozi obsežne bukov gozdove. Po posekah se bohota malinovje, tu in tam vidiš skupine zlatega klobuka (*Lilium martagon*), iz gozdnih globin se rahlo slišijo udarci sekire. Za Malo in Veliko pečjo, ki štrlita iz pobočja ob cesti, cepijo drvarji bukova debela kar na cesti. V lepo urejenih skladovnicah so na obeh straneh zložena zdrava drva, okoli 90 m³ jih je že pripravljenih za odvoz v Kranj. Prva ravan (1205 m) je položaj pomol v Blegoševem slemenu, ostanekavnega ravnika. Tam so gozdna drevesnica in kočje za gozdne delavce. Do vrha Blegoša je še kake tri četrt ure. Cesta se ovija čez Prvo ravan na leskovsko stran in se spušča navzdol. A kmalu je zmanjka. Cestar sam izravnava novo cestišče za namenaravano zvezo z Leskóvico. Vozni red nama pokaže, da gre zadnji avtobus iz doline proti Loki že ob pol treh. Ali je prav, da so avtobusne zveze urejene samo za tiste, ki iz dolin hodijo v Loko in v Ljubljano, nič pa za turiste, ki potujejo v obratni smeri in bi radi zjutraj prihajali ter se zvečer vračali? Vsaj v poletnih mesecih bi morali pri voznem redu misliti na turistični promet! Dokler ne ustvarimo možnosti za turizem, turizma ne bo in naše doline in pogorje bo ostalo ob strani. Potemtakem nimava časa za pot na vrh, ampak jo ubereva na nasprotno stran po sveže markirani stezi proti Čabračam. Najprej se steza še nekoliko vzpne, potem se pa strmo, zelo strmo spušča ves čas po slemenu, najprej skozi gozd, pride na vrh Izgorčevih senožeti, kjer je obširen razgled, mimo bunkerjev na odprtem robu, po gladkih senožetih ves čas navzdol in navzdol. Kjer ni gozda, si kot na grebenu med Malim in Velikim Triglavom. Na obe strani so strmine navzdol, le da so porasle z gladko rušo. Senožeti dehtijo v sončni pripeki, vsa Poljanska dolina leži razprostrta pod nama. Trikrat se pot nekoliko zravna, ko greva preko polic, ostankovavnega dolinskega dna. Vmes sama strmina. Na srednji polici stoji samotna Izgorčeva kmetija. Svet na polici je obdelan, v bregu se rdečijo zrele češnje. Rob police je nekoliko dvignjen, pravijo mu Vrh boršta, ker sega nanj gozd od dolinske strani. Kolovoz zavija na desno proti Volaki in se v gozdu obrača, da v hudih klancih doseže Čabrače (665 m, 48 preb.), ki so prislunjene v breg tik pod gozdom. Na polici pod vasjo je polje. Potem še dolg klanec skozi gozd do sotočja Volaščice in Logarščice, kjer doseževa dolino. Na Klovžarjevi hiši na razpotju stoji napis za markirano pot na Blegoš, po kateri sva prišla, in za

pot skozi Volako na Blegoš ali na Porezen. Ob cesti v dolini gleda na površje ploskev lepo rdečkastega triadnega apnenca, kjer ima podjetje Marmor svoj kamnolom. Ogromni čoki čakajo pri cesti na transport. Skalovje je odkrito visoko v breg. Motor žene kakih 500 m dolgo jekleno žico, da se na nekaterih krajih počasi zarezuje v skalo in jo žaga. Vodni curek spušča v špranjo kremenčev pesek, ki ga dobivajo iz Sevnice, da s svojo trdoto zarezuje apnenec. V kakih 10 urah se zareza poglobi za pol metra. Vsak kubični meter velikega izžaganega »marmora« stane okoli 100.000 din, manjši kosi znatno manj.

Cesta spremlja Volaščico. Večkrat se oziram nazaj, kjer se ravno nad dolino dviga Blegošovo sleme kakor stopnice: najprej polica pri Čábračah, nad njo Izgorčeva planota, više gori polica vrh Izgorčevih senožeti, nato Prva ravan, potem pa ploščati Blegošev vrh. Nad sotočjem Volaščice in Kopačnice stoji v cestnem ovinku velik, še neometan hotaveljski Zadrufni dom. Skozi Hotavlje sva kmalu do poljanske ceste, kjer je avtobusna postaja in kjer sva začela svojo pot. Utrujena in razgreta si želiva, da bi se vsedla v senco in si »privezala dušo«, a niti v vasi niti tu na križišču ni gostilne. Toliko govorimo o turizmu, pa niti vaše gostilne na tako izpostavljenem izhodišču, od koder gredo cesta v Cerčno in markirane poti na Blegoš in Porezen, ne premoremo. Že same zaradi sebe bi morale Hotavlje imeti kako gostišče, saj štejejo nad 200 prebivalcev, le malo manj kot Poljane.

Drugo pot sva pričela spet v Hotavljah. Mimo kamnoloma marmora sva bila kmalu na razpotju pri Klovžarjevi hiši. Dekle, ki je sredi najlepšega dopoldneva sedelo v hiši pri oknu in klekljalo, sva sprašala o sosednjih vaseh. Tudi dekletu, ki sta stali na mostu nad sotočjem Volaščice in Logarščice, sta bili takoj pripravljeni za razgovor. Tako sva izvedela za hiše v Volaki in za nekatere hribe v okolici. Hrib nad Čábračami imenujejo Vrh boršta (805 m), njegova zahodna stran je Pod plečem, vzhodna pa Drsól. Naše topografske karte so precej pomanjkljive. Zelo malo imajo ledinskih imen. Niti vasi Krnice nad Kopačnico niti zaselka Tičje brdo pri Gorenjih Novakih nimajo vpisanega. Polenškova kmetija v Volaki, ki stoji tik ob Volaščici, je zarisana visoko v rebri nad dolino, in sicer z imenom Palenšek. Pri tem imenu se nam pokaže ista napaka, kot je je deležen Blegoš. Ker izgovarjajo Poljanci »o« na široko, je kartograf zapisal namesto Polenška Palenšek. Prav tako pa beremo pogosto namesto Blegoša Blegaš, da že malo-

Pogled na Javorje izpod Starega vrha. Foto Fr. Planina

kdo ve, kako je prav. Pa je Blegaš le poljansko izgovorjeni Blegoš. V slovenskem krajevnem imenoslovju vlada na splošno velika zmeda. Čas bi že bil, da bi se jezikoslovci skupaj z geografi in zgodovinarji lotili slovarja krajevnih imen! Kako neumno se zdi domačinu, če sliši v radiu govoriti: na Poljanah nam. v Poljanah, Čabráče nam. Čábrače, Léskovica nam. Leskóvica, Jélóvica nam. Jelóvica, Jesénovec nam. Jesenóvec, Lóčan nam. Ločán, Lúbnik nam. Lubník itd.

Volaka (540 m, 95 preb.) je na dolgo raztresena po dolini in bregovih ob njej. Kakor ugotavlja dr. Pavle Blaznik v razpravi »Kolonizacija Poljanske doline«, je nastalo ime Volaka iz starega imena Vlach, ki se omenja v l. 1291. Tu so se ohranili prebivalci, ki so naseljevali te kraje že pred prihodom Slovencev in so jih naši predniki kot vse tujerodce imenovali Vlahe. Zato se mi zdi, da je pravilno ime Volaka in ne Voljaka. Volaščica je bila prva meja freisinškega gospostva. Do sem je ozemlje pripadlo škofu že s prvo daritvijo l. 973. Dolina je ozka grapa in zelo nagnjena. Volaščica ima zelo velik padec in se zaganja čez skalovje iz tolmunu v tolmun. Kar lepo jo je gledati, kako je bistra in kako na vsak korak kaže drugačno sliko. Prvi mlin pri Jakopu so Nemci požgali in ga ni več, drugi pri Gričarju je pa po vojni obnovljen. Pri Gričarjevem mlinu priteka v Volaščico potok Debenák. Ta priteče izpod Makóvic, ki jim na nasprotnem slemenu stoji vas Debení. Iz pojoče poljanske govorice nisem natančno razložil, kateri zlog pravzaprav naglašajo, menda zadnji. Po napisu Udebenech v katastrski mapi sodim, da se reče »v Debeníh«. Če sprašuješ domačine, kako pravijo: v Debenih ali na Debenih, se zmedejo in se izgovarjajo z odgovorom, da so to Debení. Pri Gričarju zavije v hrib kolovoz, ki gre skozi Debení in Studor v Leskóvico in dalje na Blegoš ter je markiran. Midva sva šla naprej po grapi, kjer je tudi markirana pot. Ogledati sva si namreč hotela kraj, kjer so bile v starih časih fužine. Zato sva pri hiši št. 7 poiskala Lovričkovu mater, ki je za hišo skladala pesino listje. Obrisala si je roke in šla z nama do kovačije ob vodi. Pišejo se Štrumfelj. Že četrti rod se bavi s kovaštvom. Vendar je bila delavnica prazna, ker dela sin kovač v hotaveljskem kamnolomu. Kovačnico imajo namen podaljšati. Prav na tisti strani je zarasel kup rude in žlindre. Tu je stala v 17. stoletju fužina. Limonit so kopali pod Srednjim brdom »na Burnizi«. Lovričkova mati pravi, da sta Pod rudo pri kamnolomu še dve jami. Ko so na selški strani postavili fužino v Farjevem Potoku, so rudo spravljali tja, pa tudi v Železnike. Nasprotni breg Volaščice je pečevnat in se strmo dviga v reber Gradišče. Po ustnem izročilu je bil tam grad grofice Heme, ki je živela v 11. stoletju in imela blizu Selič na Koroškem svoje rudnike. Na Gradišču so že večkrat izkopali iz zemlje črepinje. Sedaj so v bregu tri hiše. Lovričkova mati nama je pripovedovala tudi o Gorenjih Brdih, od koder se je primožila v Volako. Njeni starši so tam postavili novo hišo. Zidarji so gospodinjo večkrat izpraševali, kako se bo pri hiši reklo. Ta je odgovarjala: »Ne tok pa ne tok, ke ni dost läp.« Nazadnje se je prijelo ime Pod rantami, ker je bil nad hišo plot iz rant. Iz tega je nastalo Podrantovše.

Malo dalje priteka izpod Studora potok Sfudorščica. Tam je domačija »Pri Brunu«. Čez vodo gre pot navkreber na Leskóvico, a ni zaznamovana. Volaščica drvi v divjih brzicah. Pri Polenšku so mlin opustili že pred vojno, jez je še ostal. Za ovinkom je grapa Volaščice nekoliko širša, ker se izpod Prve ravni odpira vanjo Javorjeva dolina. Tam pravijo V dolih. Spodaj je

Dularjeva, malo više Bajtarjeva hiša. Dularjeva hči, ki živi z družino v hišici poleg doma, nama je zgovorno razkazala okolico. Javorjevo dolino meji na jugovzhodni strani sleme Hrastno brdo, nad njim so Izgorčeve senožeti, za njim je Konjska dolina, nad njo se dviga drugo sleme, v njem je »leka« Prétovč. Na vprašanje, kaj je leka, je rekla: »Saj vidite, kako je uleknjeno.« Tega lepega izraza niti Rudolf Badjura ne pozna, čeprav je v svoji Ljudski geografiji odkril pravo zakladnico ljudskih izrazov za razne terenske oblike. Ta Prétovč ima v malem takšno obliko na uleknjenem slemenu kakor Prtovč pod Ratitovcem. V severnem bregu med Volaško grapo in Javorjevo dolino je jasa Požár, pač zato, ker je ostala po požaru gozda. Nad njo je rigelj Trebénke. V Javorjevo dolino segajo peči, ki jim pravijo Róbi. Zahodno od Prve ravni, kjer delajo cesto proti Leskóvici, je Zamókríca. Na zahodni strani grape sta Dajnarškov grič in stožčasti vrh Čelo (911 m). Potem nama je žena še pripovedovala, kako so Nemci ustrelili njenega prvega moža. Ker je bil terenec, je pobegnil iz hiše, ko so se bližali Nemci. Najbolj se je bal psov, ki so jih Nemci večkrat vodili s seboj. Da bi ga psi ne sledili, je tekel k Volaščici in po njej navzgor. Nemci na poti so bili hitrejši in so ga dohiteli ter ustrelili malo proč od hiše. Takšnih tragičnih dogodkov se je v Loškem pogorju pač mnogo odigralo.

Iz Dolov je vozna pot vedno bolj napeta in se vedno bolj viša nad Volaščico. Kmalu se razcepi, a nikjer ni markacije. Leva pot drži k vodi. Tam sva presenetila fanta, ki je med jelšami izpiral žep svojega suknjiča. V Leskóvici so mu dali jaje v žep, pa jih je strl, ker so ga preveč pogostili z žganjem in je bila njegova hoja zato preveč razborita. Ta naju je napotil na zgornji kolovoz, ki gre močno vkreber nad levim bregom potoka. Ves čas ni bilo nobene markacije in sva že mislila, da gre zaznamovana pot na oni strani mimo Leskóvice. Čez dolgo sva jo spet ugledala na leseni gozdarski lopi. Čudni so taki markacisti, ki niti na razpotju niti za njim ne narišejo znakov in jih delajo samo na stavbah. Pot je lepo speljana, tu in tam nasuta ali nasekana v pečevje, potem se zavija v ključih skozi gozd, da pride do majhne ravnote v ogradah, kjer stojе še temelji nekdanje Hajnriharjeve žage. Sadovnjak in majhna drevesnica sta še ostala. V ogradah je razcep poti v Leskóvico in v višine Blegoša, kar kažejo napisi na drevesih. Od tu dalje se markacije drže nekaj časa strmega kolovoza, nekaj časa stranskih steza. Tla so sestavljena iz zelenosivkastih drobnikov in skrilavcev. Strmina je precejšnja. Sredi gozda stoji gozdarska koča iz brun, a je zaprta. Visoko gori se pojavi jasa in se odpre pogled na Blegošev vrh, ki je že kar blizu. Končno se vzpne steza na razvodno sleme med Poljansko in Selško dolino. Uleknjeni del se imenuje Murove. Trije možaki so nakladali na vozove apno, da ga peljejo v Hotavlje. Po planini so trebili kamenje in drevje ter napravili apnenico. Do sem pride po severni strani Blegoša cesta s Črnega Kala in lahko prihajajo kamioni prav na Murove. Zahodno od Murov so Špehovše, tam gre pot na Porezen in je bila prej meja stare Jugoslavije. Zato je Blegoš ves utrjen. Na Murovah še leži zarjavela bodeča žica, malo više je bunker. Skozi gozd je kratka pot do Leskóvškega kala in do planine, kjer stoji v višini približno 1380 m lepo, prostorno planšarsko poslopje. Pastir je bil pri živini onstran vrha, stan pa zaklenjen. Živina je bohinjske pasme. Tu se pase jalovina iz Leskóvice, Davče in Martinj vrha. Planina pa spada v upravo kmetijske zadruga v Gorenji vasi. Ubrala sva jo kar naprej po strmem bregu navzgor mimo

Loška koča na Starem vrhu

Foto Oblak

zapuščenih utrdb in po robu, od koder se na severno stran razprostira nad gozdom preproga rododendrona ali hudičel, kakor jim pravijo domačini. Vmes se košatijo koški gorskega glavinca, po travni ruši pa so nasuti cvetovi murk. Toliko jih je, da bi Blegoš lahko imenovali gorō murk.

Betonske utrdbe, ki povsod okrog gledajo iz zemlje, živo spominjajo na čas pred drugo svetovno vojno. Blegoš je takrat veljal za eno najglavnejših postojank v obrambnem sistemu stare Jugoslavije proti Italiji. In vendar ni nikoli nastopil svoje vloge, prav tako ne, kakor številne italijanske podzemelske naprave vzdolž vse naše zahodne meje. Moj prijatelj, ljubljanski profesor, ki ni nikdar služil vojaškega roka, je imel ob mobilizaciji l. 1941 zbornο mesto v Železnikih. Ker je bilo v tistih pomladanskih dneh deževno vreme, je prišel v Železnike z dežnikom in z dežnikom so ga poslali prav v sprednjo bojno črto na Blegošu. Ko so nekaj dni čakali v bunkerju, je bil radoveden, kako deluje puška, ki jo je imel prvič v življenju v roki. Zato je pomeril in ustrelil. Drugi so planili nanj, zakaj vendar začenja vojno. Kmalu nato je »fronta« razpadla in moj prijatelj je s tem edinim strelom končal vojno ter se z dežnikom vrnil v Ljubljano.

Pri triangulacijski piramidi si kakor na vrhu položne strehe, ki je prav rahlo nagnjena proti jugu in je zelo prostorna. Šele daleč od piramide je rob, kjer se svet prevesi v strmino. Tam doli je zgornja meja gozda, ki je tod izredno nizka, saj komaj kje doseže višino 1500 m. Dr. Jakob Prešern je Blegoš takole označil: »Velika kopa je to z veliko, okroglo travnato plešo na vrhu, obrobļeno spodaj z mogočnimi bukovimi gozdovi. Odločno se dviga nad svojo bližnjo okolico in tako omogoča obsežen razgled, kakor ga je težko najti z vrha s skromno višino 1562 m.« Ob lepem vremenu je razgled res presenetljiv. Da imaš kot na dlani vse Loško in Cerkľjansko

pogorje s Poreznom, Ratitovec in Bohinjske gore ter Polhograjsko hribovje, ni treba omenjati. Razgled je odprt na Triglavsko pogorje, Karavanke, Kamniške, Zasavske hribe, Kum, okolico Cerkniškega jezera, Notranjski Snežnik, Trnovski gozd itd. S prostim očesom vidiš Kredarico in Planiko ob triglavskem vrhu. Škoda, da ni na Blegošu nobene planinske postojanke! Zato je kljub temu, da je jako blizu Ljubljane ter v kratkem času dosegljiv in za svojo skromno višino izredno razgleden, tako malo obiskovan. Vilko Mazi je že l. 1926 končal svoj članek v Planinskem vestniku z odločnim pozivom: Blegoš mora dobiti Tavčarjev dom! Takrat je bilo to nemogoče, ker je bil urejen kot glavna utrdba ob meji. Sedaj pa takih ovir ni več in bi bilo PD Ziri najbolj poklicano, da se loti te sicer težke, a lepe naloge. Na ta način bi res upravičilo svoj pridevek: planinsko. Kakor piše Franc Konobelj-Slovenec v Planinskem vestniku leta 1951, je bil v opuščenih bunkerjih na planoti »Tivoli« (takratni naziv!) kakih sto metrov pod vrhom Blegoša nastanjen Pokrajinski odbor OF za Gorenjsko, spodaj v Farjem Potoku pa je bil sedež gorenjskega vojnega področja.

Od omenjene staje na planini sva se spustila po dobro markirani stezi na severno stran. Mislila sva, da je markirana pot v Zali log. Ko sva pa videla, da se markacije ves čas vrste na gosto, sva spoznala, da morejo držati le proti Loki. In res! Ko sva dosegla cesto z Murov, so šle markacije z njo proti Črnemu Kalu, v Selško dolino pa ni nikjer zaznamovane smeri. Morala sva kar na slepo naprej po gozdnatem slemenu. Imela sva srečo, da sva zadela stezo, ki gre po slemenu naravnost na sever. Hitro se je nižala, na nekem pomolu je je bilo pa konec, morala je že prej zaviti kam dol po pobočju. Ker je nisva našla, sva se spustila kar po celem v levo pobočje. Po strmini, nastlani z listjem in okrušenimi ploščami skrilavca sva telovadila od debla do debla in tik pred močjo dospela v grapo, kjer je polno izvirov in tolmunček v skokovitem potoku.

Po grapi so ob potoku razporejene hiše vasi Potok ali, kakor se je prej imenovala, Farji Potok. Tam, kjer priteka izpod Malega Blegoša (1079 m) še manjši potoček, sva vprašala v čedni kmečki hiši za prenočišče in so bili takoj pripravljeni odstopiti nama dve postelji. Ko sva dobila še toplega mleka in smo potem sedeli za belo javorjevo mizo, gospodar-invalid, njegova žena, mati in sestra, sva zvedela, zakaj so nama pronoj takoj uslišali. Prej so imeli hišico više gori v bregu, pa so jim jo Nemci požgali. Sami so ušli v gozd. Bilo je v marcu in so bili v slabih oblekah, kakor so pobegnili od dela. Zgorelo jim je do zadnjega vse. Brez vsega so se skrivali tri dni in tri noči po gozdovih v Blegošu in še so jih Nemci zasledovali. Prezebli in lačni so trpko preskusili, kaj pomeni biti brez strehe. Zato mati pravi: »Kdorkoli potrka za prenočišče, vsakega sprejememo.« V lepo poslikani, zračni sobi, na snažnih posteljah se je dobro spalo; zunaj je vso noč žuborel potok, z bregov pa je prihajal sveži vonj gozdov.

V Potoku (680–840 m, 77 preb.) je v prvih letih 17. stoletja neki fur-lanski podjetnik iz Železnikov postavil fužino, kakor piše Pavle Blaznik v »Kolonizaciji Selške doline«. Že prej je bila tu kovačija. Fužina je imela težave, ker je manjkalo rude. Začeli so jo tovoriti čez Blegoš iz Volake, vendar se je fužina čez nekaj let ustavila in jo Valvasor že omenja kot opuščeno. Sedaj ni več nobenih ostankov zidu, a ljudje vedo, da je stala nekje tam, kjer je zdaj majhna elektrarna. Potok ima vse polno brzic in zato veliko gonilno moč. Globoko doli se izliva v Davščico. Po njegovem

desnem bregu se v velikih klancih spušča v dolino cesta, po kateri sva zjutraj hitela na prvi avtobus iz Zalega loga. Vso hribovito pokrajino na zahodu zavzema Davča (967 m, 424 preb.), vzhodno pa Martinj vrh (600 do 1060 m, 227 preb.). Obe vasi sta sestavljeni iz samih samotnih kmetij z zaokroženimi zemljišči. Davčo so naselili slovenski podložniki s poljanske, Martinj vrh pa z vzhodne strani. Vmes so grape zavzeli naseljenci, ki so prišli, kakor prej fužinarji, iz doline s severa in naselili Potok, Osojnik (760—780 m, 29 preb.) in Zalo (890 m, 9 preb.). Vsi ti kraji so bili med vojno torišče živahnega partizanskega delovanja. Po tej grapi so imeli partizani stalni prehod iz Selške doline mimo Črnega vrha in Novakov v Cerkno in dalje na Primorsko. V Zali je bila 10. julija 1942 ustanovljena Prešernova brigada, v Potoku pa poleti 1944 Gorenjsko vojno področje.

Pod strmimi ključi ceste, kjer priteka z jugozahodne strani Davščica, z jugovzhodne pa Muštarjeva grapa, se cesta zravna in se z vodo vred prebija skozi hribovje v dolino Sore. Izhod iz grape je zelo tesen. Pred mostom čez Soro pa se odpre pogled na Zali log.

Zali log (554 m, 204 preb.) je zadnja vas v gornjem delu Selške doline. Dolina je debrska, s severne in južne strani se spuščajo vanjo strma, gozd-nata pobočja, na dnu je le neznaten pas naplavljenega sveta z ozko teraso. Proti Jesenovcu in Železnikom zapira dolino soteska pod Sušo, kjer se nad brzicami Sore in cesto dvigajo gole pečine, na gornjo stran pa prehaja v zmeraj ožjo dever. Zali log je prislonjen na prisojno teraso. Cesta se razširi v skromen trg med dokaj mogočnimi hišami, kakršne so sploh značilne za Selško dolino. Stavbe in tudi kozolci so pokriti s skrilom, ki ga lomijo uro hoda nad vasjo pod Greblovim vrhom. (Glej A. Ramovš: »Skrilarska obrt« v II. letniku Loških razgledov!) Tu je bila pred vojno zelo živahna lesna trgovina. Dolga leta (od l. 1913) je v Zalem logu župnikoval Anton Hribar, doma s Korinja v Suhi krajini, pesnik »Popevčie milemu narodu«. Nekaj časa je vodil Selško podružnico planinskega društva. Bil je veseljaške dolenjske narave, šegav in šaljiv. Rad je pripovedoval, kako je rešil Zali log italijanske okupacije. Po prvi svetovni vojni so imeli gornji konec Selške doline zasedeni Italijani. Hribar se je v Železnikih domenil z orožniškim stražmojstrom, da pošlje za njim patroljo. Ko je prihitel v Zali log, je javil komandantu Italijanu, da so v Železnikih že Srbi. Kmalu nato sta se od Suše gor prikazala dva orožnika, Italijani so jo pa že ubirali proti Petrovemu brdu.

Z avtobusom sva se odpeljala v Škofjo Loko in skoro nama je bilo žal, da je že konec prijetnega in zanimivega potepanja po Blegoševem kraljestvu.